

Maria Ahn, Xavier Espluga & Alejandra Guzmán (ed.), *Pere Miquel Carbonell i el seu temps (1434-1517)*, Barcelona, Reial Acadèmia de Bones Lletres, 2016, 252 pp. ISBN: 978-84-945234-0-3.

La figura de Pere Miquel Carbonell (1434-1517) és una de les més significatives de l'humanisme, no solament en terres catalanes, sinó arreu d'Europa. Humanista, cal·lígraf, poeta, notari, bibliòfil, arqueòleg o historiador són algunes de les múltiples etiquetes que sovint s'utilitzen per a descriure un home del seu temps, un període convuls entre les acaballes de l'edat mitjana i l'inici de l'edat moderna. La pluralitat de facetes que Carbonell va desenvolupar al llarg de la seua vida explica el fet que haja estat estudiat des d'una gran quantitat de perspectives. En aquest sentit, val a dir que era necessari aglutinar les recerques més recents per tal d'oferir una visió alhora unitària i polièdrica de l'autor i la seua obra.

Amb aquesta finalitat, la Facultat de Filologia de la Universitat de Barcelona va acollir una jornada monogràfica sobre Carbonell el 22 de novembre de 2013, a l'Aula Gabriel Oliver. Durant la sessió, diversos investigadors van fer aportacions sobre temes com l'estat de la qüestió dels estudis sobre l'escriptor, les seues anotacions jurídiques, el seu treball epigràfic, els seus lectors, la seua influència italiana o el context historiològic en què va viure.

A més, en aquesta iniciativa van col·laborar la Biblioteca Universitària de Barcelona, que va organitzar una mostra virtual i material de manuscrits de Carbonell, i la Reial Acadèmia de Bones Lletres, que ha editat les actes de la jornada en el volum que ens ocupa. L'edició del llibre ha sigut duta a terme per Maria Ahn, Xavier Espluga i Alejandra Guzmán, i compta amb un pròleg de Marc Mayer, que ens situa en matèria i introdueix els estudis que configuren el volum; així, el llibre es troba conformat pels articles de Xavier Espluga i Alejandra Guzmán, Agustí Alcoberro, Daniel Álvarez, Joan Carbonell, Gerard González, Gemma Avenosa, Alejandro Coroleu, Álvaro Fernández de Córdoba, Ivan Parisi, Xavier Baró i el mateix Marc Mayer.

El primer, «Actualitat de Pere Miquel Carbonell», de Xavier Espluga i Alejandra Guzmán, que també és introductor, té una triple finalitat: d'una banda, ofereix les dades bàsiques de la biografia de Carbonell; de l'altra, delimita la situació actual dels estudis que versen sobre ell; finalment, presenta al lector la resta d'aportacions que integren el recull.

Tot seguit, trobem «La semblança d'Alfons el Magnànim com a model de príncep humanista de Pere Miquel Carbonell», a cura d'Agustí Alcoberro. En aquestes pàgines, Alcoberro utilitza un passatge de les *Cròniques d'Espanya* de Carbonell, que coneix a bastament per tal com n'és l'editor més recent, per a explicitar les posicions

humanistes de l'autor. El fragment en concret és un elogi que Carbonell va fer al rei Alfons el Magnànim, en el qual el monarca és presentat com un campió en els camps tant de les armes com de les lletres. La descripció li serveix de pretext a Carbonell per desplegar la seua postura humanística i argumentar que la resta de reis europeus han d'avançar en aquest doble vessant, militar però també erudit, ja que solament aquesta actitud garanteix el bon govern dels prínceps.

En el tercer article, anomenat «Glosses i anotacions jurídiques de Pere Miquel Carbonell», escrit per Daniel Álvarez, s'aprofundeix en el vessant jurídic de Carbonell. Per a completar aquesta tasca, Álvarez ha examinat les diverses notes al marge que el barceloní va fer en diversos corpus jurídics (especialment, el CR-10 de l'Arxiu de la Corona d'Aragó). L'examen d'aquestes postilles mostra una anotació puntual i impersonal, on es remarquen aquelles lleis que es consideren més interessants, com el jurament dels veguers o els usatges. Malgrat això, l'anàlisi de les notes ens serveix per a delimitar algunes característiques de la personalitat de Carbonell, com el seu escàs interès en la matèria o la preferència pels corpus jurídics reials en oposició als aprovats per les Corts.

Les dues aportacions següents, «Inscripcions itàliques en el ms. 69 de l'ACG de Pere Miquel Carbonell» i «Pere Miquel Carbonell i l'inici dels estudis epigràfics a Catalunya», de Joan Carbonell i Gerard González respectivament, se centren en el vessant epigrafista de l'humanista, encara que des de perspectives diferents. Consegüentment, el primer posa el focus d'atenció en les inscripcions extrapeninsulars recollides per Carbonell, mentre que el segon estudia els epígrafs d'origen català.

Més concretament, l'article de Joan Carbonell se centra en el manuscrit 69 de l'Arxiu Capitular de Girona, un còdex miscel·lani que recull diversos materials sense un ordre evident, entre els quals hi ha una part dedicada a l'epigrafia extrapeninsular, amb una especial atenció a la de procedència italiana. Com ja és sabut, tot indica que Carbonell va ser introduït en l'epigrafia pel seu cosí, Jeroni Pau, que hi havia entrat en contacte a partir de la seua arribada l'any 1475 a Itàlia, on aquesta ciència ja estava estesa entre els humanistes; a partir d'aleshores, Pau va començar a enviar-li a Carbonell les inscripcions que trobava.

En canvi, l'article de Gerard González Germain aprofundeix en l'aparició i difusió dels estudis epigràfics a Catalunya. En aquest origen, l'autor ubica humanistes com els ja mencionats Pere Miquel Carbonell o Jeroni Pau, però també altres com els eclesiàstics Francesc Vicent i Lluís Desplà. Posteriorment, González explicita algunes de les característiques del sorgiment d'aquesta tradició, tals com l'abundància de materials —molt ressenyable si tenim en compte que no hi havia estudis previs—; el fet que no fora una tasca individual, a pesar de la poca quantitat d'estudiosos que la van

exercir; l'interés de la matèria entre els cercles humanistes, o el posterior trencament generacional que es va produir a principis del segle xv.

A continuació, Gemma Avenosa, en «Lectors de Pere Miquel Carbonell cronista», tracta la recepció de les *Cròniques d'Espanya* al llarg del temps. Avenosa, com Alcoberro, estudia l'obra historiogràfica de Carbonell, i ho fa partint del fet que és una de les obres catalanes de les quals han arribat als nostres temps un major nombre de còpies i elabora una relació dels exemplars dels quals es té constància arreu de tot el món. A partir de les anotacions que posseeixen els volums, l'autora delimita quins van ser els principals interessats en el llibre en el moment de la seua aparició (la noblesa; professionals de la jurisprudència, la història o la diplomàcia; eclesiàstics i educadors), així com les principals crítiques que retreien a Carbonell. Aquestes van des del qüestionament d'algunes dades o passatges a la crítica de la professionalitat del barceloní.

Les relacions de Carbonell amb Itàlia apareixen tractades en «Pere Miquel Carbonell i les novetats que venien d'Itàlia», escrit per Alejandro Coroleu. En l'article es tracta de reconstruir la biblioteca personal de Carbonell a partir d'una sèrie de documents trobats com, per exemple, el testament que va deixar. És a través d'aquests textos que Coroleu examina els interessos de l'autor, entre els quals destaquen matèries com la gramàtica, la retòrica, la poesia i la filosofia. Coroleu destaca la importància dels textos procedents d'Itàlia, una tradició amb la qual, com hem vist, estava en contacte a través del seu cosí Jeroni Pau.

Les tres aportacions següents se centren en aspectes polítics, socials i educatius que es relacionen tangencialment amb la figura objecte d'estudi però que, tanmateix, donen al lector moltes claus del moment històric en què va viure. Parlem dels articles «La elección de Pío III y los nuevos espacios de la negociación hispana en sede vacante (1503)», d'Álvaro Fernández de Córdoba; «La participación de los Reyes Católicos en la solución de la controversia entre Alejandro VI y Virgino Orsini (1492-1493)», d'Ivan Parisi, i «Entre medievales i moderns: els clàssics en el procés d'elaboració de la Ratio Studiorum (1599)», de Xavier Baró.

El primer d'aquests articles tracta sobre el paper dels Reis Catòlics en l'elecció del papa Pius III, després de la mort del papa Alexandre VI, durant una etapa de conflicte amb França per la possessió de Nàpols. Córdoba descriu l'actuació hispànica, que es va focalitzar en tres fronts: el religiós, representat per un grup de cardenals procedents de Castella i Aragó; el diplomàtic, personificat en l'ambaixador Francisco de Rojas; i el militar, encapçalat pel capità Gonzalo Fernández de Córdoba.

El segon dels articles, en canvi, se centra en el conflicte entre el *condottiero* italià Virgino Orsini i el papa Alexandre VI, sorgit arran de la possessió dels territoris de Cerveteri i Aguiilara entre els anys 1492 i 1493. Parisi argumenta que l'esdeveniment

ha rebut molt poca atenció per part dels historiadors, malgrat que posa de manifest moltes de les claus polítiques del període de transició entre l'edat medieval i la moderna. D'aquesta forma, es descriu el paper de l'església en la política, la influència de les potències internacionals en les eleccions papals —Parisi se centra especialment en el cas dels Reis Catòlics— o el joc d'aliances i enemistats de les ciutats estat italianes.

El tercer dels articles relaciona la figura de Pere Miquel Carbonell (1476-1517) amb la del fundador de la Companyia de Jesús, Ignasi de Loiola (1491-1556), com a humanistes. En concret, Baró analitza els textos en què es van inspirar els jesuïtes a l'hora de redactar la *Ratio Studiorum*, el pla d'estudis que es va aplicar en la seua xarxa d'escoles. L'anàlisi posa de manifest la importància que aleshores es conferia a la gramàtica, la retòrica i les humanitats, així com el catàleg d'autors i obres, tant medievals com modernes, que es consideraven dignes d'estudi.

Finalment, Marc Mayer, en «A tall de conclusió. *Nemo libris et uxori deservire potest*: las passió d'un bibliòfil», realitza una breu reconstrucció de la biblioteca que Carbonell va posseir, una de les més importants a terres catalanes durant el tombant del segle xv a xvi. La síntesi de Mayer ens permet entreveure els interessos i les preferències de Carbonell pel que fa a matèries, autors i obres.

En aquest sentit, i a mode de conclusió, podem dir que estem davant d'un volum que reflecteix molt bé la multiplicitat de dimensions en què es va desenvolupar Pere Miquel Carbonell i que il·lustra les múltiples línies de recerca que poden derivar del seu estudi. Els articles recopilats per Ahn, Espluga i Guzmán abasten un ventall amplíssim que recorre matèries tan diverses, i a la vegada tan relacionades, com la història, la jurisprudència, l'epigrafia o la biblioteconomia. En conjunt, ens trobem davant d'una obra que serveix per a mostrar algunes de les investigacions més recents tocants a Carbonell i per a obrir noves vies de recerca en una pluralitat de camps, tot d'acord amb el caràcter polivalent de Carbonell com a home humanista del seu temps.

CARLOS MARTÍNEZ MAYOR
Universitat de València
 marmaca4@alumni.uv.es